

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

Elektron nashr. 916 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-mayda ruxsat etildi.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukxonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

“Zavur kollektor suvlarining kimyoviy tarkibi tahlili va ularni tozalash zarurati (Qoraqalpog‘iston Respublikasi misolida)”.....	20
Kungiratbay Sharipov, Ma‘ruf Nurmanov	
Forming demand and stimulating sales in Uzbekistan.....	26
Musayeva Shoirazimovna	
Членство в ВТО как драйвер развития: взгляд Узбекистана через призму опыта Вьетнама и Казахстана.....	30
Ж.Я.Нуриллаев	
Mamlakatimizda tizimli ahamiyatga molik banklarni aniqlash tartibi va ularning bank tizimi moliyaviy barqarorligiga ta’siri tahlili.....	37
Xolmamatov Farhodjon Kubaevich	
O‘zbekiston respublikasida aholi bandligini ta’minlashdagi dolzarb masalalar	44
Ibragimov Elmurod Gulboynor o‘g‘li	
O‘zbekiston respublikasida elektr energiyasi ta’minoti hajmini yalpi ichki mahsulot hajmiga ta’sirini ekonometrik tahlil qilish.....	48
Fayziyev Rabim Alikulovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarining xizmat turlarini takomillashtirish amaliyoti	60
Umurzoqova Adiba Ochilovna	
Qishloq xo‘jaligi kooperativi boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o‘ziga xos xususiyatlari	67
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari umumiy hajmini prognozlashda ekonometrik modellar (yillik)	72
Qodirov Farxod Amirovich, Bo‘ribaeva Qundiz Muratbaevna	
Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari.....	77
Mahamatova Maftuna	
Xufiyona va yashirin iqtisodiyotning amaliy tahlili o‘zbekiston miqyosida.....	83
Koshanov Abdimurat Azat uli	
Soliq tizimini barqarorligini belgilovchi omillar tahlili.....	87
Nurillayev Jasurbek Davronbekovich	
Mahalliy budjetlar daromad manbalarini mustahkamlash omillari.....	92
Soatova Nodira Boboxanovna	
Bank infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi va resurslar bazasi shakllanishi: nazariy asoslar va texnologik yondashuvlar.....	97
Raxmatov Azizjon Jaloliddinovich, Jumayev Muzaffar Mahmud o‘g‘li	
Ichki auditning transformatsion potentsiali: tahliliy amallarni takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirish.....	102
Misirov Akbarali Pardaboyevich, Ismoilov Asadbek Abdusamat o‘g‘li	
Xorijiy mamlakatlarda yashil moliyalashtirishni rivojlantirish yo‘llari.....	110
Qorriyeva Shahnoza Safarbayevna	
Yashil moliya – iqtisodiy rivojlanish mexanizmi sifatida	117
Nodir Xidirov G‘iyosaliyevich	
Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning likvidiligi va moliyaviy barqarorligini ta’minlashning xorij tajribasi va uning amaliy ahamiyati	122
Bauyetdinov M.J.	
Теоретические подходы к определениям агрессий социально - экономической и политической стабильности государства как фактор повышения рекреационных потребностей	128
Алимова Райхона Баходировна	
Innovatsion ta’lim texnologiyalari asosida talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirish.....	139
Komilov Umidjon Normurod o‘g‘li, Tulyaganova Gulnoza Olimjon qizi	

Kichik biznes subyektlarini moliyalashtirish manbalari	143
Nematulloev Suxrob Sobirovich	
Bir qatlamli elastik asosda joylashgan to'sinning seysmik kuchlar ta'siridagi tebranishining V.Z. Vlasov usuli asosida analitik tadqiqi	148
Kamola Xaydarova	
"Sibir daryolarining burilishi" loyihasining tarixiy va retrospektiv tahlili	153
Mahmudov Nosir Mahmudovich	
Sarguzasht turizmini rivojlanishi va sarguzasht turlarda turistlarning xavfsizligini ta'minlashda instruktor-gidlarning roli	159
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
Scientific-theoretical foundations of the use of ict in ensuring management efficiency and security in enterprises	165
Khalilov Bekzod Akhmatovich	
Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari.....	171
Mirtursunova Dinara Anvarovna	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini joriy etishni takomillashtirish yo'llari.....	175
Tangriyev Izzat Raxmatullayevich	
Qashqadaryo viloyatida eko va etno turizmni rivojlantirishning istiqbollari va iqtisodiy samaradorligi.....	181
Erkayeva Barno, Xushvaqto'v Ramziddin	
O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasini takomillashtirish	186
Nodirov Azizxon Asrorovich	
Global energiya noaniqligining o'zgaruvchanligi ekonomertik modellari	192
Bexzod Qo'ziboev	
Экоцифра: цифровизация МСП для зеленого устойчивого роста	197
С.С. Убаева	
Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish va ekologik toza hududni yo'lga qo'yishning ahamiyati	201
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Statistika fanining shakllanish bosqichlari va rivojlanish tendensiyalari.....	206
Nabixodjaev Abbas Abdupattahovich, Umarova Mukaddas Abbasovna	
Hududlarning atmosferaga chiqaradigan zararli chiqindilar miqdorini sanoat mahsulotiga nisbati bo'yicha tahlili	210
Baqoyev Husan Nuriddinovich	
Qayta tiklanadigan vodorod narxlari strategiyasini o'rganish: xarajat noaniqliklarini bartaraf etish	216
Nuraliyeva Komila Sanakulovna	
Qishloq xo'jaligini "yashil" iqtisodiyot asosida rivojlantirishga o'tishning zarurligi va mohiyati	221
Yoldoshev Mutalib Ibrohimovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda "yashil investitsiyalar" dan foydalanishning xorij tajribalari	225
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna, Rustamova Nasiba Arslanovna	
Ijtimoiy iqtisodiy ehtiyojlar va ularning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni.....	230
Raxmonova Feruza Musaqulovna	
Oliy ta'lim xizmatlarini ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotda tutgan o'rni.....	234
Mirzaxajeva Shaxzoda Shuxratovna	
Tijorat banklari muammoli kreditlarining likvidlilikka ta'siri.....	240
Karshiyev Adham Anvarovich	
Kichik firmalarning raqobatbardoshligini oshirishning nazariy metodologik jihatlari.....	245
Ruzmetov Davron Ibrogimovich, Aliyev Maqsudbek Erkinovich	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy resurslaridan samarali foydalanish imkoniyatlari.....	251
Talapova Nargiza Baxriddinovna	

“Deviant xulq-atvorli o‘smirlarning ijtimoiy moslashuvining psixologik xususiyatlari”	255
Saidbekova Feruza Anvarbek qizi	
Aholi daromadlarini diversifikatsiya qilishda davlat siyosatining roli va imkoniyatlari	258
Nutfullayev Shohrux Mexli o‘g‘li, Qurbanov Ulug‘bek Erkinovich	
Анализ показателей развития зелёной химии по всему миру и в узбекистане за последние десять лет	262
Фозилова Фирангиза Комиловна	
Tijorat banklarining o‘zbekiston respublikasi iqtisodiyotiga ta’siri	270
Masharipov Rasulbek Jo‘rabekovich	
Biznes birlashuvda buxgalteriya hisobi va auditni takomillashtirish yo‘nalishlari	273
Hamroyeva Zuhra Amiral qizi, Xayitboyeva Laylo Oybekovna, Mirzarayimov Sardorbek Ravshanovich	
O‘zbekiston respublikasida pul-kredit siyosatining maqsadi	277
Adilov Zuxriddin Marip o‘g‘li	
Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining ishlab chiqarish va bozorlararo aloqalarining statistik o‘zgarish tendensiyalari	281
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
Iqtisodiy bilimlarni shakllanishi va rivojlanishi	286
Po‘latov Abdulloh Xolxo‘jayevich	
Теоретические основы эффективного управления финансовыми ресурсами предприятий с государственной долей (на примере узбекистана)	291
Ахмедов Дилшод Турсункулович	
Robototexnika asoslari va maktab ta‘limida qo‘llanilishi	298
Tuxliyev Muslimbek Sherzod o‘g‘li	
Sun‘iy intellektlar yordamida o‘quvchilarni hayotiy faoliyat ko‘nikmasini shakllantirishi	303
Mirxasilova Zulfiya Kochkarovna, Abdurahmanova Ozoda Djo‘rayevna, Kurbanov Azimjon Jo‘raboy o‘g‘li	
Levi tengsizligi uchun A.N. Kolmogorov teoremlari	316
Saypiddinov Shukurullo Sadrdinovich, Baxramov Rustamjon Qambarali o‘g‘li	
Rivojlanayotgan mamlakatlar bank tizimida raqamli moliyaviy texnologiyalarni joriy etish afzalliklari	320
Xodjimamedov Akmal Ashurovich, Umedov Abdullo Umedovich	
O‘zbekiston respublikasining mdh mamlakatlari bilan tashqi savdo faoliyati tahlili: o‘zgarish tendensiyalari va istiqbollari	326
Ilyosov Asrorjon Axrorjon o‘g‘li, Abdullaev Alisher Maxmudovich, Tuxtasinova Muxayyo Mirzasultonovna	
Elektron tijoratni rivojlantirishning xorij tajribasi	330
Madieva Zuxra Iskandarbekovna	
Inson resurslarini o‘rganishning asosiy yondashuvlari: mohiyat-ta’rifiy tahlil	336
Bakirov Qobiljon Mamatyusupovich	
Bandlikni ta’minlashda davlat tomonidan institutsional muhit yaratishning roli	340
Dilorom Tojiboyeva, Umida Ravshanovna Anvarova	
Mamlakatimizda islom moliyasini rivojlantirish maqsad va choralari	346
Xoliyorov Xomid Boynazarovich	
Разработка экспертной системы для оценки финансового состояния предприятия	352
Tajibayeva Kizlargul Ajiniyazovna	
Farg‘ona vodiysi viloyatlarida kichik biznes ko‘rsatkichlarining o‘zgarishi: panel regressiya tahlili	362
Tojiyeva Muhabbatxon Mansurjon qizi	
O‘zbekiston Respublikasida makroiqtisodiy ko‘rsatkichlarni hisoblashdagi asosiy muammolar va ularning yechimlari	368
Farmonov Ilhomjon Iqboljon o‘g‘li	
Xorijiy tajriba asosida korxonalar innovatsion faolligini boshqarishni takomillashtirish	374
Hakimova Nozimaxon Sobirjon qizi	
Mahalliy davlat hokimiyati organlarida milliy kadrlar zaxirasini shakllantirish	380
G‘aniev Elyor Sobirjonovich	
O‘zbekistonda sirkulyar iqtisodiyotga o‘tishning ahamiyati	386
Mirzayev Muzaffar Maxmudovich	

The role of international investments in greening and ecological rehabilitation of the aral sea region	392
Ospanova Feruza Bazarbaevna	
“Зеленое направление” совершенствования бухгалтерского учета	397
Ибрагимов Гайратжон Артикович	
Xarajatlarni kelib chiqish joylari va javobgarlik markazlari bo'yicha hisobga olishni takomillashtirish	403
Xamidova S.Ya.	
Mintaqalarni iqtisodiy rivojlantirishning metodologik asoslari va ularni takomillashtirish.....	409
Toshaliyeva Saodat Toxirovna	
O'zbekistonda kichik turar joy biznesini rivojlantirishda xorijiy tajribalar	414
Yo'ldashev Bekzodjon Sherzodjon o'g'li	
Tijorat banklarida davlat maqsadli dasturlarini moliyalashtirish yuzasidan ilmiy-nazariy qarashlar.....	419
Shodiyev Shuhrat Sunnat o'g'li	
Qandolat mahsulotlari bozorida marketing strategiyalaridan foydalanishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	426
Azlarova Munira Muxammad-Amin qizi	
Risk management in commercial banks, methodological approaches and practical implementation	433
Baymuratova Zina Aqilbekovna, Jarilkapova Naubaxar Paraxat qizi	
The impact of competition on economic growth: evidence from uzbekistan's automotive industry.....	439
Saydaliyeva Dilrabo Baxriddin qizi	
Raqamli texnologiyalarning oliy talim xizmatlarini rivojlantirishdagi o'rni.....	444
Mirzaxadjayeva Shahzoda Shuxratovna	
Развитие производства сельскохозяйственной продукции путем развития цифровых технологий.....	450
Юсупов Мухиддин Соатович	
Tijorat banklarida loyihaviy moliyalashtirish risklarini boshqarish amaliyotini takomillashtirish	457
Berdiyev Akram O'ktamovich	
Iqtisodiy tarmoqlarni soliqqa tortish orqali investitsiya loyihalarini rivojlantirish.....	463
Sharipov Eldor Salohiddin o'g'li	
Iqtisodiyotda investitsiya va kredit salohiyatini bank faoliyatiga ta'siri.....	468
Ergashova Nilufar Sobirovna	
Qurilish materiallari sanoati korxonalarining raqobatbardoshlik salohiyatini boshqarishni takomillashtirish	473
Tashmukhamedova Karima Samatovna	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari va istiqbollari.....	479
Kurbanova Mohinur Xabib qizi	
Xalqaro sayohat lug'ati va uning shakllanishi.....	487
Abduaxadova Zilola Djamoliddinovna	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va uni o'zbekiston respublikasi hisob tizimini rivojlantirishdagi o'rni va ahamiyati.....	492
Quvvatov G'olibjon Baxtiyor o'g'li	
Kooperatsiyalarning tutgan o'rni va ahamiyati.....	501
Mirzayev Musurmon Umidullayevich, Ziyadullayev Ilhom Narkobilovich	
Использование методов математического моделирования при внедрении коммерческих автоматических систем	505
Курбанова Рахима, Ахмедов Мехрожжон	
Tijorat banklari kapitalidagi davlat ulushini kamaytirish yo'llari.....	511
Vasiyev Alisher Samiyevich	
Механизмы трансформации неформального сектора в официальную экономику на основе финансовых инструментов.....	515
Кошанов Абдимурат Азат ули, Муртазаев Шахрух Коньскайлиевич	

The impact of tourism on the economy of Uzbekistan	519
Xaydarova Marjona, Muxamedboyeva Muxlisa, Umarov Kamron, Usmanova Aziza	
Mintaqada gastroturizm rivojlanishining iqtisodiy asoslari va zamonaviy tendensiyalari	525
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Tikuv-trikotaj korxonalari brend jozibadorligini oshirishning ilmiy-nazariy jihatlarini	535
O'rinov Akmaljon Axmadjonovich	
Bank tizimida hisobotlarni avtomatlashtirish texnologiyalari	542
Sodiqov Sanjar Saydullo o'g'li	
Engineering programs in Uzbekistan on the verge of fifth industrial revolution	547
Khasan Khankeldiyev	
Aksiyadorlik jamiyatlarining boshqaruvini yaxshilashda korporativ madaniyatning ahamiyati	551
Akramova Nazokat Israilovna	
Tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy taraqqiyotdagi o'rni	562
Amonov Mehridin Oromiddinovich	
O'zbekiston sanoat tarmoqlarida kooperatsiya asosida tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni mahalliyashtirish tizimini takomillashtirish yo'llari	572
Xalilova Sevaraxon Alijon qizi	
Moliyaviy barqarorlikning asosiy ko'rsatkichlari va ularning tahlili	578
Urmanbekova Iroda Farxodovna	
Tijorat banklarining mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rnini tahlil qilish	583
Kilicheva F.B., Mengnorov A.A., Bozorova O.R.	
Bog'dorchilik tarmog'ida klasterlarni joriy qilishda yevropa tajribasini qo'llash imkoniyatlari	591
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
To'qimachilik klasterlarini boshqarishda xorijiy mamlakatlar tajribasi	598
Mansurov Saidxo'ja Kamalovich	
Barriers to tourism infrastructure development in uzbekistan: a critical analysis	605
Sarvinov Shodmonova	
Xalqaro bozorda qishloq xo'jaligi mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirish	609
Mengnorov Almardon Abdirahmonovich	
O'zbekiston respublikasida infratuzilma loyihalarini amalga oshirishdagi risklarni boshqarish	620
Yusupova Zilola Ismoiljon qizi	
Korxonaning iqtisodiy barqarorligiga erishishning zamonaviy tendensiyalari	626
Iminova Nargizaxon Akramovna	
Qishloq joylari maishiy xizmat ko'rsatish sohasida axborot resurslaridan samarali foydalanish	631
Xamdorov Eldor Toshmurovich	
Meva-sabzavotlar eksportida transport koridorlari va vositalarini tanlash xususiyatlari	636
Yusupov Muxiddin Soatovich	
Рынок рабочей силы в узбекистане и ее воспроизводство	644
Шакиров Амаль Улугбекович, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Деньги и их функции в экономике	650
Мурадиллаев Мансур Мехроживич, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Развитие сельского хозяйства в узбекистане	654
Махмудов Алишер Мухтарович, Камилова Наргиза Абдукахаровна	
Инвестиции и инновации в химической промышленности узбекистана: современные тенденции и перспективы	658
Хусаинов Равшан Рахимович, Султанходжаев Аманулла Асадуллаевич	
Tijorat banklari aktivlarini boshqarishni takomillashtirish	666
Mardonova Shoxsanam Baxodirovna	
Definition of agritourism as a multifunctional development in rural areas	672
Aktamov Olimjon Abdugani ugli	
Kameral soliq tekshiruvda smart texnologiyalarini ma'lumotlarini soliq organlarining ma'lumotlar bazasida shakllanishi	680
Qurbonov Muxiddin Abdullaevich	
Проблемы регулирования государственно-частного партнерства и рекомендации по их решению (на примере безработицы в республике узбекистан)	687
С.Э. Холмуратов	

Автоматизация аудиторских процедур с использованием искусственного интеллекта.....	692
Ходжарахманова Назира Бахтияр кизи	
Past karbonli iqtisodiyotga o'tish zaruriyati va uning omillari.....	701
Valiyev Axliddin Aropitdinovich	
Yengil sanoatda zamonaviy tikuv mashina-kichik robotlarning mexanizmlarini mukammallashtirish	705
Sirojova Muxabbat Sodiq qizi, Kurbanov Fazliddin Aminovich	
Jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortish tizimining institutsional va iqtisodiy asoslari	710
Kuzieva Nargiza Ramazanovna, Bobomuratova Manzura Panji qizi	
Foyda solig'i bo'yicha bo'nak to'lovlarni to'lash tartibi.....	717
Yangieva N.S.	
Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini soliqlar vositasi qo'llab-quvvatlashning amaldagi holati	722
Turanboyev Boburjon Qodirjon o'g'li	
Motivation, goal-setting, and organizational performance: a case study from uzbekistan's chemical industry	726
Mamataliev Anvar Ergashevich, Bobur Urinov	
Применение искусственного интеллекта при организации налогового администрирования узбекистана	733
Н.А. Артиков	
Ayollar tadbirkorligini rivojlantirish zaruriyatini keltirib chiqaruvchi omillar.....	737
Sharofiddinova Gulnoza Iloxmonovna	
Raqamli texnologiyalarning tijorat banklari samaradorligiga ta'siri	745
Maksudov Avazbek Ulug'bek o'g'li	
Suv tanqisligi sharoitida yashil iqtisodiyotni rivojlantirish asoslari	750
Qosimov Maxamatjon Sulaymanovich	
Rivojlanayotgan iqtisodiyotda raqamli va raqamli bo'lmagan korxonalar tahlili	761
Raxmonov Nodirjon Raxmonjon o'g'li	
Aholining o'rtacha umr ko'rish yoshini o'zgarishi sharoitida keksalarning ijtimoiy ta'minotiga xavflarning ortishi.....	767
Toyirov Shohboz Ziyodullo o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida moliyaviy nazorat samaradorligini ta'minlash ichki nazorat xizmatlari	773
Xaydarov Baxrom Xolmuradovich	
Moliya bozorida xususiy banklar faolligini ta'minlash istiqbollari	777
Abduqahhorov Asilbek Ahror o'g'li	
Budjet daromadlari ijrosini ta'minlashda soliqlar hisobi va tahlilining ahamiyati	782
Abdullaev Abror Bozarboevich	
Aholi daromadini oshirish yo'llari.....	803
Shadmanov Baxodir Sherkulovich	
Tourism and regional identity in Uzbekistan: balancing heritage and development	808
Raximova Nilufar Aminovna, Abdukholikova Farida Erkinjon qizi	
O'zbekiston sanoat korxonalarining fond bozorida ishtiroki tahlil va muammolari.....	815
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
O'zbekistonda davlat-xususiy sheriklik loyihalarini moliyalashtirish va amalga oshirish tahlili	823
Karabaev Sanjar Abdusamatovich	
Globalashuv sharoitida milliy korxonalarining eksport salohiyatini boshqarish masalalari	832
Qodirov Humoyun Tolibjon o'g'li	
Бизнес-планирование и прогнозирование деятельности организации.....	836
Алимов Бехзоджон Наврузжонович	
Farg'ona vodiysida ekoturizm – kambag'allikka qarshi kurashning yangi imkoniyatlari	840
Soliyeva Nilufar Muxtorjon qizi	
Aholi turmush darajasi baholash bo'yicha dasturiy ta'minot ishlab chiqishda horij tajribasini o'rganish	844
Tursunov Farxod Baxodir o'g'li	
Mintaqa aholi turmush farovonligiga ta'sir qiluvchi omillar tasnifini ishlab chiqish.....	848
Xodjanijazov Shohruh Yuldashovich	
Xususiy oliy ta'lim muassasalari menejmentining nazariy jihatlarini va o'ziga xos xususiyatlari.....	856
Karimov Ulug'bek Usmonovich	

Infratuzilma va bozor infratuzilmasi tushunchalarining nazariy tavsifi	861
G'aniyev Botir Baxtiyorovich	
Повышение инвестиционной привлекательности – важное условие повышения конкурентоспособности предприятий.....	865
Каримова Дилафруз Садирдин кизи	
Yevropa ittifoqi davlatlari tijorat banklarining soliq to'lovlarini amalga oshirish tartibi	870
Komolov Odiljon Sayfidinovich	
Boshqaruvda innovatsiyalarni hisobga olgan holda agrokorxonalarni davlat tomonidan rag'batlantirishning zamonaviy yondashuvlari	878
Shaniyazova Zamira	
Практические аспекты применения статистических методов контроля качества на предприятиях.....	883
Усманов Илхом Ачилович, Усманов Фарзод Шохрухович	
Yashil iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy o'sishning yangi paradigmalarni shakllantirish: nazariy asoslar va amaliy talqinlar.....	891
Alimova Guzal Abduxakimovna	
Xizmat ko'rsatish korxonalarini faoliyati samaradorlik ko'rsatkichlarining nazariy va metodologik tahlili	895
Qo'ziboyev Boxodir Azzamboy o'g'li	
Kutubxonalarda raqamli iqtisodiyot sharoitida biznes-modellarni ishlab chiqish.....	900
Ernaqulov Sunnatillo Nurali o'g'li	
To'g'ridan-to'g'ri sug'urtalash operatsiyalari bo'yicha xarajatlarni xalqaro standartlar asosida hisob va hisobotda aks ettirish uslubiyatini takomillashtirish	905
X.A.Raximov	
Kameral soliq tekshiruvda smart texnologiyalarini ma'lumotlarini soliq organlarining ma'lumotlar bazasida shakllanishi.....	910
Ergashev Uyg'un Jabborovich	

KAMERAL SOLIQ TEKSHIRUVIDA SMART TEKNOLOGIYALARINI MA'LUMOTLARINI SOLIQ ORGANLARINING MA'LUMOTAR BAZASIDA SHAKILLANISHI

Ergashev Uyg'un Jabborovich

Kimyo xalqaro universiteti mustaqil tadqiqotchisi
ORCID:0000-0002-3857-7644

Annotatsiya: Mazkur maqolada Respublika davlat soliq xizmati organlari faoliyatini yanada avtomatlashtirish orqali soliqqa oid nazorat yo'llari tadqiq etilgan. Shuningdek, maqolada mavzuga oid adabiyotlar sharhi va ayrim huquqiy jihatlari bayon etilgan. Bundan tashqari, soliq nazoratlarni kelib chiqish sabablari, ularga ta'sir etuvchi omillar hamda AKT orqali oldini olish imkoniyatlari yoritilgan. Amalga oshirilgan tadqiqotlar natijasida xulosalar shakllantirilib, tegishli ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: soliq nazorati, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, ma'lumotlar bazasi, integratsiya, avtomatlashtirish, soliq to'lovchilar, davlat soliq xizmati.

Abstract: The article discusses ways to prevent tax offenses by automating the activities of the state tax service. It also provides an overview of the literature related to this topic and some legal aspects. In addition, the factors that influence the occurrence of tax offenses and the possibility of prevention them with ICT are highlighted. As a result of the study, conclusions were formed and appropriate scientific proposals and practical recommendations were developed.

Key words: Tax offenses, information and communication technologies (ICT), databases, integration, automation, taxpayer, state tax service.

Аннотация: В данной статье исследуются способы налогового контроля путем дальнейшей автоматизации деятельности органов государственной налоговой службы республики. Также в статье представлен обзор литературы по теме и некоторым правовым аспектам. Кроме того, выделены причины налогового контроля, факторы, влияющие на него, а также возможности профилактики с помощью ИКТ. В результате проведенных исследований были сформированы выводы, разработаны соответствующие научные предложения и практические рекомендации.

Ключевые слова: налоговый контроль, информационно-коммуникационные технологии, база данных, интеграция, автоматизация, налогоплательщики, государственная налоговая служба.

KIRISH

Mamlakatda soliq yukini soliq to'lovchilar o'rtasida adolatli taqsimlash va bozorda halol raqobat muhitini shakllantirishda samarali soliq ma'muriyatchiligini tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Soliq nazoratining samaradorligi esa soliq to'lovchilar va soliq ob'ektlarini to'liq qamrab olinganligi, soliq majburiyatlari hisobini to'g'ri va aniq yuritilishi hamda soliq nazoratini muvaffaqiyatli amalga oshirilishi bilan belgilanadi. Iqtisodiy faoliyat turlari va shakllari kundan-kunga kengayib borayotgan zamonaviy dunyoda soliq bazasini to'liq qamrab olishni faqatgina axborot-texnologiyalari yordamida, biznes jarayonlarni avtomatlashtirgan holda amalga oshirish mumkin. Soliqqa oid munosabatlarni raqamlashtirish, idoralararo o'zaro elektron axborot almashishni kengaytirish va zamonaviy tahlil mexanizmlarini yo'lga qo'yilishi soliq ob'ektlarini to'liq qamrab olish va soliqqa oid huquqbuzarliklarni oldini olishni ta'minlaydi.

Darhaqiqat, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2010 yil 8 yanvardagi "Respublika soliq organlari tizimini yanada modernizatsiya qilish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-1257-son qaroriga¹ muvofiq Davlat soliq

1 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 8 январдаги "Республика солиқ органлари тизимини янада модернизация қилиш чора-тадбирлари тўғрисида" ПҚ-1257-сон қарори

qo'mitasining Yagona integrasiyalashtirilgan axborot-resurs bazasi tashkil etildi. Yagona integrasiyalashtirilgan axborot-resurs bazasi O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining eski tahrirdagi 84-moddasiga hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012 yil 30 oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi davlat soliq xizmati idoralari axborot-kommunikatsiya tizimi faoliyati samaradorligini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-1843-son qaroriga² muvofiq 50 dan ortiq vazirlik va idoralar bilan integratsiya qilinib, davlat soliq xizmati organlari faoliyatini yanada avtomatlashtirish va soliq to'lovchilar uchun elektron xizmatlar joriy qilish imkoniyatini taqdim etdi.

Ma'lumotlar bazalarini o'zaro integratsiya qilish natijasida davlat ro'yxatidan o'tgan tadbirkorlik sub'ektlari, byudjet va byudjetdan tashqari maxsus jamg'armalarga to'lovlar, ko'chmas-mulk ob'ektlari va ular bo'yicha oldi-sotdi shartnomalari va boshqa shu kabi 120 turdagi boshqa vazirlik va idoralarga taalluqli ma'lumotlarni elektron tarzda qabul qilish yo'lga qo'yildi. Qo'shimchasiga, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 30 oktyabrdagi "Yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va soliq organlari faoliyati samaradorligini oshirish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida" PF-6098-son Farmoni³ bilan real vaqt rejimida idoralararo elektron aloqa orqali soliq organlariga taqdim etiladigan qo'shimcha ma'lumotlar ro'yxati tasdiqlangan. Mazkur Farmonga muvofiq O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi, «O'zbekiston respublika tovar-xomashyo birjasi» AJ, Kadastr agentligi, «Hududiy elektr tarmoqlari» AJ, Moliya vazirligi G'aznachiligi, «O'ztransgaz» AJ va «Hududiy gaz tarmoqlari» tomonidan ham soliq organlariga qo'shimcha ma'lumotlar taqdim qilinishi belgilandi.

Bugungi kunda Davlat soliq qo'mitasining Yagona integrasiyalashtirilgan axborot-resurs bazasi orqali 45 ta elektron davlat xizmatlaridan, 40 dan ortiq soliq ma'muriyatchiligiga oid dasturiy mahsulotlar foydalanilmoqda. Soliq to'lovchilar uchun joriy etilgan elektron xizmatlar doirasida soliq va moliyaviy hisobotlarni taqdim etish, soliqlarni to'lash, soliq organlaridagi shaxsiy kartochka ma'lumoti bilan tanishish, ortiqcha to'lovni qaytarib olish yoki boshqa soliq turiga o'tkazish, hisobvaraqa-faktura yuborish kabi majburiyatlar elektron tarzda bajarilishi mumkin. Biroq, davlat soliq xizmati organlarining ma'lumotlar bazasi bir qator vazirlik va idoralar bilan integratsiya qilinganligi, soliqqa oid munosabatlar elektron ko'rinishga o'tkazilganligiga qaramay, iqtisodiyotimizda soliqqa oid huquqbuzarlik holatlari etarlicha ko'zga tashlanmoqda.

Xususan, jamiyatda "Obnal ishi" deb nom olgan – davlat soliq xizmati organlari tomonidan pul mablag'larini naqdlashtirish bilan shug'ullanuvchi 396 ta «bir kunlik firmalar» aniqlanishi va ularning xizmatidan foydalangan 10 mingga yaqin tashkilotlarning qo'shilgan qiymat solig'i summasini noqonuniy hisobga olish deb topilishi shular jumlasidandir. Bu kabi holatlarni o'z vaqtida aniqlash yoki ularni yuzaga kelishini oldini olish faqatgina rivojlangan davlatlar tajribasiga tayangan holda zamonaviy axborot texnologiyalari orqali amalga oshirilishining zarurligi mazkur mavzuning dolzarbligini anglatadi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi.

Tadqiqot jarayonida adabiyotlarni o'rganish natijalari shuni ko'rsatdiki, soliqqa oid huquqbuzarliklarni oldini olish va ularning ko'lamini kamaytirish bo'yicha mualliflarda turli fikr va mulohazalar mavjud.

Soliq riski – davlat, hududiy munisipiallarning o'z faoliyatidagi rejalashtirilmagan moliyaviy yo'qotishdir. Soliq risklarining yuzaga kelishi va jilovlanmasligi har qanday mamlakatning iqtisodiy holati uchun katta yo'qotishga sabab bo'ladi. Shu sababdan, vaziyatni o'z vaqtida va to'g'ri baholash, uni bartaraf etish choralarini ko'rish muhim ahamiyat kasb etadi. Odatda soliq to'lovchilar soliqlarni minimallashtirish uchun soliq ob'ektlarini yashiradilar va "xufiyona" iqtisodiyot ishtirokchisiga aylanadilar.

Soliq risklarining yuzaga keltiruvchi asosiy sabablar: soliq qonunchiligining nobarqarorligi, yangi turdagi soliq va majburiy to'lovlarni joriy etilishi, ma'lumhududda qo'llanilayotgan narx siyosati va soliq yukidir. Soliq risklarini yuzaga kelishini kamaytirish va oldini olish uchun: birinchidan, soliq qonunchiligini barqarorlashtirish va ijrosini ta'minlash mexanizmini tartibga solish; ikkinchidan, barcha turdagi soliqqa tortishga oid unsurlarni to'liq ro'yxatga olinishini tashkillashtirish; uchinchidan, soliq yukini asosiy qatlam uchun soliqdan qochish oqibatini keltirib chiqarish normasidan pastda ushlar lozim bo'lishi ta'kidlangan. Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti tomonidan 2020 yilda.³ Ushbu qo'llanmada bugungi kunda iqtisodiy faoliyat turlari va shakllari keskin o'zgarib borayotganligidan kelib chiqib, soliq idoralarning oldida turgan dolzarb masalalar to'g'risida fikr yuritilgan va soliq idoralari uchun samarali ma'muriyatchilik olib borish bo'yicha integrasiyalashtirilgan platforma modeli taklif etilgan. Unga ko'ra, soliq organlarining ma'lumotlar bazasi qanday tashqi manbalar bilan o'zaro integratsiya qilishini lozimligi, integratsiya jarayonidagi mavjud muammolar va ularning echimlari bo'yicha so'z yuritilgan.

2 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 30 октябрдаги "Ўзбекистон Республикаси давлат солиқ хизмати идоралари ахборот-коммуникация тизими фаолияти самарадорлигини янада ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПҚ-1843-сон қарори

3 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 8 январдаги "Республика солиқ органлари тизimini янада модернизация қилиш чора-тадбирлари тўғрисида" ПҚ-1257-сон қарори

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda qiyosiy va statistik tahlil hamda tasviriy statistika usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ma'lumki, soliq solish ob'ektiga ega har qanday shaxsda soliq majburiyati yuzaga keladi. Ushbu shaxs eng avvalo soliq to'lovchi sifatida hisobda turishi, soliqlar bo'yicha hisob-kitoblarni taqdim etishi va ularni o'z vaqtida to'lashi shart. Mazkur majburiyatlarni to'liq yoki qisman bajarilmasligi soliqqa oid huquqbuzarlikni keltirib chiqaradi. Tadqiqot jarayonida respublikamizda so'nggi besh yilda o'tkazilgan soliq nazorati jarayonida qayd etilgan eng ko'p kuzatilgan huquqbuzarliklar soni tahlil qilindi va quyidagi rasm shakllantirildi (1- rasm).

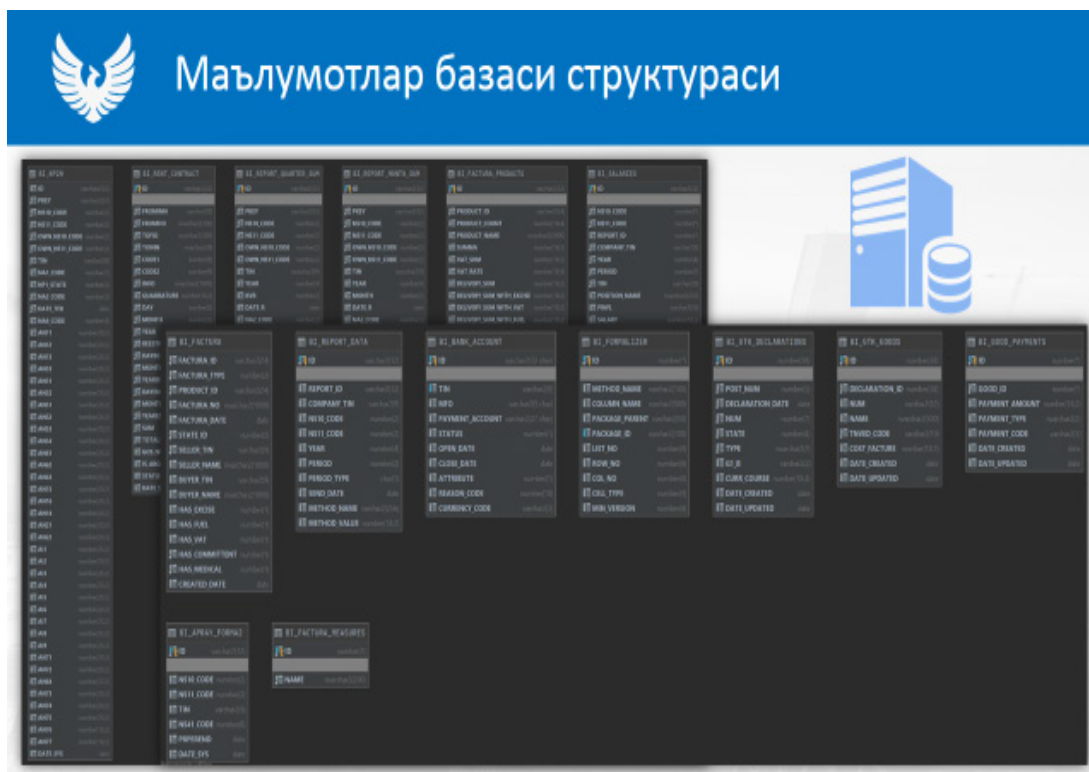
Ko'rib turganingizdek, so'nggi 5 yillikda soliq hisobotini taqdim etish tartibini buzish holati eng ko'p qayd etilmoqda. Ushbu huquqbuzarlik turi 2016 yilda 34.6 ming marotaba, 2017 yilda 45.7 ming marotaba qayd etilib, 2018 yilda keskin kamaygan holda 14.8 ming marotaba qayd etilgan. Biroq, 2019 yilda yana 3 barobarga oshib, 48.8 ming marotaba sodir etilgan. 2020 yilda esa ushbu huquqbuzarlik turini qayd etish 2 barobarga qisqarib, 22.2 mingtani tashkil etgan. Keyingi o'rinda eng ko'p qayd etilgan huquqbuzarlik turi bu to'lov intizomining buzilishidir.

Ushbu huquqbuzarlik turi 2016 yilda 18.4 ming marotaba, 2017 yilda 14.4 ming marotaba va 2018 yilgacha 10.3 ming marotaba kuzatilgan. 2019 yilda keskin oshib, 34.3 mingtaga etgan va 2020 yilda yana pasayish kuzatilib, 13.6 ming marotaba qayd etilgan.

Shuningdek, 2016-2020 yillar davomida o'rtacha yiliga 12.1 mingta holatda tadbirkor sifatida ro'yxatdan o'tmay faoliyat yuritish holati kuzatilgan. Ushbu holatlar bir tomonidan soliq qonunchiligiga muvofiq, soliq to'lovchiga nisbatan ma'muriy javobgarlikni keltirib chiqaradi va uning moliyaviy holatiga ta'sir ko'rsatmay qolmaydi. Ikkinchi tomonidan esa, soliq tizimi uchun byudjet daromadlarini shakllantirish jarayoniga va soliq ma'muriyatchiligi samaradorligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Xususan, tadbirkorlik sub'ekti sifatida ro'yxatdan o'tmay faoliyat yuritish, hisobot ko'rsatkichlarini haqiqatdan farq qilish, daromadlarni yashirish kabi huquqbuzarliklar nafaqat soliq tizimi balki butun iqtisodiyot uchun ham salbiy oqibatlarini keltirib chiqarishi turgan gap. Ya'ni, bozordagi sog'lom raqobat muhitiga putur etadi, makroiqtisodiy indikatorlar noto'g'ri baholanishiga sabab bo'ladi. Aksariyat rivojlangan davlatlarda, xususan O'zbekiston Respublikasida ham tadbirkorlikni tashkil etish jarayoni elektron ko'rinishda amalga oshirilishi yo'lga qo'yildi.

Ma'lumotlar bazasi strukturasi (1-rasm)

Hozirgi kunda o'z tadbirkorlik faoliyatini yo'lga qo'yishni istagan har qanday shaxs internet tarmog'i orqali real vaqt rejimida o'z biznesini ro'yxatdan o'tkazishi mumkin. Shuningdek, soliqlarni to'lash jarayonlarini osonlashtirish maqsadida, shaxsiy kabinet va onlayn to'lov tizimlari orqali soliqlarni onlayn to'lash imkoniyatlari ham joriy etilgan. Biroq, yaratilgan qulayliklarga qaramay, huquqbuzarlik holatlari ko'lamining kengligi – soliq ma'muriyatchiligini yanada takomillashtirish lozimligini ko'rsatmoqda.

Soliq hisobotini taqdim etish tartibini buzish holatini oldini olish uchun dunyoning rivojlangan davlatlari xususan, Janubiy Koreya, Daniya va Germaniya kabi davlatlarning soliq organlari ma'lumotlar bazasi soliq to'lovchilarning buxgalteriya hisobini yuritish bo'yicha axborot tizimlari bilan integrasiya qilingan. Bunda, soliq to'lovchining hisob yuritish bo'yicha axborot tizimi belgilangan muddat va davrda soliq organlariga tegishli ma'lumotlarni avtomatik tarzda yuboradi.

Shuningdek, soliq organi va banklar o'rtasida soliq to'lovchining soliq munosabatlariga oid tranzaksiyalari to'g'risida ham axborot almashish olib boriladi. Natijada, soliq to'lovchi to'lashi lozim bo'lgan summalar avtomat tarzda hisoblab chiqilib, soliq to'lovchi tayyor holatda hisob-kitoblarni tasdiqlash uchun taqdim etiladi. Ushbu jarayonning avtomatlashishi soliq to'lovchilarni ortiqcha ovoragarchiliklardan ozod etib, soliq hisobini yuritishni osonlashtiradi. Xususan:

1-jadval. Real vaqt rejimida idoralararo elektron aloqa orqali soliq organlariga taqdim etiladigan qo'shimcha ma'lumotlar ro'yxati.

T/r	Ma'lumotlar nomi	Ma'lumotni taqdim qiluvchi idoralar
1	QQSning qaytarilishi bo'yicha haqiqiy xarajatlar to'g'risida mablag' oluvchilar kesimida ma'lumot	Moliya vazirligi
2	Berilgan davlat nafaqalari to'g'risida oluvchilar kesimida ma'lumot	
3	Birja savdolari orqali amalga oshirilgan bitimlar to'g'risida (savdo predmeti, narx va hisob-kitob shartlari) savdo ishtirokchilari kesimida ma'lumot	«O'zbekiston Respublikasi tovar-xomashyo birjasi» AJ
4	Huquqni muhofaza qiluvchi va sud organlari tomonidan olib qo'yilgan (olingan) mol-mulk va mablag'lar to'g'risida ma'lumot	Surishtiruv organlari, tergovgacha tekshirish, dastlabki tergov, sud or-ganlari
5	Ko'chmas mulk va er uchastkalari to'g'risida toifalar bo'yicha ma'lumot	Kadastr agentligi
6	Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirish va «pul yuvish» bilan bog'liq ma'lumotlar	Bosh prokuratura
7	Yuridik va jismoniy shaxslar kesimida haqiqatda foydalanilgan elektr energiyasi to'g'risida ma'lumot	«Hududiy elektr tar-moqlari» AJ
8	Yuridik va jismoniy shaxslar kesimida haqiqatda foydalanilgan tabiiy gaz hajmi to'g'risida ma'lumot	«O'ztransgaz» AJ, «Hududiy gaz tarmoqlari»
9	Yuridik va jismoniy shaxslar kesimida haqiqatda foydalanilgan suv hajmi to'g'risida ma'lumot	Uy-joy kommunal xizmat ko'rsatish vazirligi
10	Yo'lovchi va yuk tashish haqida ma'lumot	Transport vazirligi
11	Yuridik va jismoniy shaxslarning avtotransport vositalarini ro'yxatdan o'tkazish (qayta ro'yxatdan o'tkazish) va ular tomonidan amalga oshirilgan to'lovlar to'g'risida ma'lumot	Ichki ishlar vazirligi
12	Yuridik shaxslarning mansabdor shaxslariga qo'llanilgan jarimalar to'g'risida ma'lumot	
13	Chet el fuqarolari va fuqaroligi bo'lmagan shaxslarning joylashtirish vositalaridava davolash muassasalarida vaqtincha ro'yxatga olinganligi to'g'risida ma'lumot	Ichki ishlar vazirligi, Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi
14	Ro'yxatdan o'tgan fuqarolik holati dalolatnomalari va ularning tarkibi to'g'risida ma'lumot	Adliya vazirligi
15	Davlat xaridlari to'g'risida ma'lumot	Moliya vazirligi G'aznachi-ligi

Mamlakatimizda ushbu yo'nalishda ham qator ishlar amalga oshirilgan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 28 oktyabrdagi "Tadbirkorlik sub'ektlarini davlat ro'yxatidan o'tkazish va hisobga qo'yish tizimini takomillashtirish to'g'risida" PQ-2646-son qaroriga muvofiq, tadbirkorlik sub'ektlarini davlat ro'yxatdan o'tkazish soddalashtirildi va onlayn tartibda amalga oshirish yo'lga qo'yildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 8 iyundagi "Tadbirkorlik faoliyati va o'zini o'zi band qilishni davlat tomonidan tartibga solishni soddalashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-4742-son qaroriga muvofiq, o'zini o'zi band qilgan shaxslar tomonidan amalga oshirilishi mumkin bo'lgan faoliyat turlari belgilab berildi va

elektron ro'yxatdan o'tkazish joriy etildi. Shuningdek, soliq mobil ilovasi orqali "Soliq hamkor" elektron xizmatidan foydalangan holda huquqbuzarlik to'g'risida soliq organiga xabar berish imkoniyati mavjud. Bundantashqari, onlayn nazorat kassa mashinalari orqali shakllantirilgan cheklar vositasida yutuqli o'yin ishtirokchisiga aylanish va qimmatbaho sovg'alarga ega bo'lish mumkin. Biroq, soliq ma'muriyatchiligimizda ushbu mexanizmlarni yanada takomillashtirish imkoniyati yo'q emas.

Ma'lumki, iqtisodiyotda norasmiy sektor ko'lamining kengayib borishi albatta davlat fiskal manfaatlariga zarar etkazadi va shu orqali uning ijtimoiy xizmatlarni ko'rsatish qobiliyatini zaiflashtiradi. Yashirin iqtisodiyot adolatli jamiyat va sog'lom raqobat muhitini buzadi. Norasmiy bandlik, ijtimoiy badallarni to'lamaslik fuqarolarning keksalik chog'idagi ijtimoiy ta'minotiga putur etkazadi. Keng tarqalgan norasmiy iqtisodiyot jamiyatda jinoyatchilikni ham kuchaytiradi. Shu sababli O'zbekistonda xufiyona iqtisodiyotga qarshi kurashishda barcha vositalar, shu jumladan fiskal instrumentlardan keng foydalanish yo'lidan borilmoqda.

2-rasm. Soliq tizimini raqamlashtirish orqali xufiyona iqtisodiyotni qisqartirish usullari⁴

Ta'kidlash joizki, so'nggi yillarda O'zbekistonda iqtisodiyotning norasmiy sektorini qisqartirish borasida ulkan ishlar qilindi. Shulardan eng asosiysi, moliya tizimida, jumladan byudjet-soliq siyosatida tub o'zgarishlar amalga oshirilganligidir. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 29 iyundagi "O'zbekiston Respublikasining soliq siyosatini takomillashtirish konsepsiyasi to'g'risida"gi PF- 5468-sonli Farmoni qabul qilinishi bilan 2019-2020 yillarda mamlakat soliq tizimida juda katta o'zgarishlar amalga oshirildiki, ularning natijasi o'rta muddatli istiqbolda norasmiy iqtisodiyot ko'lamini qisqartirishga xizmat qiladi. Soliqqa oid islohotlardan eng asosiylari sifatida quyidagilarni e'tirof etish mumkin:⁵

- turli xil samarasiz maxsus soliq rejimlarini bekor qilish hisobiga soliqqa tortish tizimi nisbatan bixillashtirildi va shu orqali umumbelgilangan (yirik biznes) va soddalashtirilgan (kichik biznes) soliq rejimlari bo'yicha soliq yukidagi keskin farqlanish qisqartirildi;
- engil soliq rejimini (aylanmadan soliqni) qo'llashda ishlovchilar soni emas, yillik tushum (oborot) miqdori mezon sifatida kiritildi;
- ko'plab soliqlar, jumladan ijtimoiy infratuzilma solig'i, maqsadli jamg'armalarga oborotdan ajratmalar bekor qilindi, shuningdek, soliqlar (yagona soliq, yagona ijtimoiy to'lov) bazasini aniqlashning eng kam me'yorlari olib tashlandi;
- jismoniy shaxslar daromad solig'ining ko'p bosqichli progressiv stavkalari o'rniga bir bosqichli proporsional stavkasi joriy etildi;
- ish haqiga soliqlar (daromad solig'i, ijtimoiy soliq), QQS hamda mol-mulk solig'i stavkalarini keskin

⁴ Davlat statistika kumitasi va Davlat soliq kumitasi ma'lumotlari asosida tayёрлаиған

⁵ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 29 июндаги "Ўзбекистон Республикасининг солиқ сиёсатини тақомиллаштириш концепцияси тўғрисида"ги ПФ- 5468-сонли Фармони

pasaytirish, shuningdek korxonalar mulk solig'i ob'ekti tarkibida faqat ko'chmas mulk ob'ektlarini qoldirish orqali xo'jalik sub'ektlari soliq yuki keskin kamaytirildi.

Tadbirkorlik sub'ektlariga soliq yukining umumiy kamaytirilishi, mehnatga haq to'lash bilan bog'liq soliqlarning qisqartirilishi O'zbekistonda yashirin iqtisodiyotni jilovlash hamda norasmiy bandlik va "konvert usuli"da ish haqi to'lash kabi illatlarini ma'lum darajada cheklashda muhim omil hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi tahlillar va izlanishlardan kelib chiqib, quyidagi ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

1. Soliq va moliyaviy hisobotlarni topshirish tartibini buzish bilan bog'liq huquqbuzarlikni oldini olish va kamaytirish maqsadida, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki bilan axborot almashishni yo'lga qo'yish. Ya'ni, soliq organi va bank o'rtasida soliq to'lovchi hisobot davrida bank oborotiga ega yoki ega emasligi bo'yicha axborot almashishni yo'lga qo'yish lozim (amalda Bank siriga amal qilgan holda soliq to'lovchining oboroti summasi emas, faqatgina oborotga egami yoki yo'qligi belgisi taqdim etiladi). Ushbu ma'lumotdan kelib chiqib, tegishli soliq davrida bank aylanmasini amalga oshirmagan soliq to'lovchilarni aylanmaga taalluqli soliqlar bo'yicha hisobot topshirish majburiyatidan ozod etish.

2. Soliq hisobotini topshirish jarayoniga hisobot bo'yicha hisoblangan soliq summasini avtomat tarzda soliq to'lovchining bank hisobraqamidan undirish bo'yicha oferta joylashtirish. Agar soliq to'lovchi ushbu ofertani qabul qiladigan bo'lsa, uning hisob raqamidan soliqlarni undirish.

3. Tadbirkorlik sub'ektlari tomonidan resurs soliqlari bo'yicha hisobot topshirish jarayonini avtomatlashtirish. Ya'ni, soliq organi va resurs solig'i ob'ektlari hisobini yurituvchi tashkilotlar jumladan, Kadastr agentligi, Suvsoz korxonasi kabi tashkilotlardan soliq to'lovchilarning ob'ektlari va ularning miqdori to'g'risida ma'lumotlarni olib, soliq hisoboti bilan integratsiya qilish.

4. Onlayn nazorat kassa mashinalari orqali shakllantirilgan cheklar bo'yicha o'tkazilayotgan yutuqli o'yinlarning o'rniga, QQS summasi hisobidan CASHBACK tizimini yo'lga qo'yish. Bunga sabab, bugungi kunda yutuqli o'yinlar orqali sanoqli xaridorlar taqdirlanmoqda. CASHBACK tizimi esa barchaga xaridi miqdoridan ma'lum summani chegirish imkonini beradi va barchani birdek rag'batlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Artemenko D.A., Aguzarova L.A., Aguzarova F.S., Porollo E.V. (2017) "Causes of Tax Risks and Ways to Reduce Them". Pages 454-458.
2. OECD (2020), "Tax Administration 3.0: The Digital Transformation of Tax Administration". Pages 10-24.
3. Кодекс (2019) Ўзбекистон Республикасининг янги тахрирдаги Солиқ кодекси. / Code (2023) Tax Code of the Republic of Uzbekistan in the new edition.
4. Фармон (2020) Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 30 октябрдаги "Яширин иқтисодийтни қисқартириш ва солиқ органлари фаолияти самарадорлигини ошириш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида" ПФ-6098-сон. / Decree (2020) of the President of the Republic of Uzbekistan dated October 30, 2020 No PD-6098 "On organizational measures to reduce the shadow economy and increase the efficiency of tax authorities." www.lex.uz
5. Қарор (2010) Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 8 январдаги "Республика солиқ органлари тизимини янада модернизация қилиш чора-тадбирлари тўғрисида" ПҚ-1257-сон. / Resolution (2010) No. PR-1257 of the President of the Republic of Uzbekistan dated January 8, 2010 "On measures to further modernize the system of tax authorities of the Republic". www.lex.uz
6. Қарор (2012) Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 30 октябрдаги "Ўзбекистон Республикаси давлат солиқ хизмати идоралари ахборот-коммуникация тизими фаолияти самарадорлигини янада ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПҚ1843-сон. / Resolution (2012) No. PR-1843 of the President of the Republic of Uzbekistan dated October 30, 2012 "On measures to further increase the efficiency of the information and communication system of the state tax service of the Republic of Uzbekistan."www.lex.uz

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>